

УДК 2-423.7+2-184.6]:27-282:81'255.2=163.1=161.2
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2025.37.07>

Олег КОЖУШНИЙ, канд. філол. наук, д-р філософії з богослов'я, доц.
ORCID ID: 0000-0002-5104-3161
e-mail: olorch@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

"ЩЕДРИЙ, ЩЕДРОТИ, УЩЕДРИ" АБО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЛІТУРГІЧНИХ ТЕКСТІВ

Вступ. Лінгвістично-теологічна наукова розвідка присвячена окремим аспектам перекладу літургійних текстів сучасною літературною українською мовою. Зокрема, аналізується використання спільнокореневих слов'янських лексем, які свідомо ігноруються деякими перекладачами у процесі фахової роботи, а саме "щедрий, щедроти, ущедрити" та "милосердний, милосердя, змилосердитися".

Методи. Використано такі методи дослідження: спостереження над мовним матеріалом, аналіз і синтез (для обґрунтування теоретичних положень), а також прийоми компонентного (для вивчення структури певних лексем), лінгвостилістичного (для з'ясування стилістичних функцій лексем зазначеного семантичного поля) і контекстуального (з'ясування значення лексем у текстовому оточенні) аналізу.

Результати. На основі аналізу спільнокореневих слов'янських лексем лексико-семантичного поля "милість" на матеріалі літургійних текстів (світільничних і ранніх молитов з Єратикона, а також "Молитви Амвросія Медіоланського пресвітера, які готуються до служіння Літургії"), доведено, що якими б лексичними одиницями не було представлене семантичне поле "милість" в давньогрецькій, латинській і слов'янській мовах, в українській завжди знайдуться для них відповідники, які допоможуть більш точно передати оригінал, уникнути тавтології, урізноманітнити мову літургійних творів і забарвити її з художньо-стилістичного погляду. Вибір під час перекладу певної лексеми може, а іноді й повинен бути зумовлений та обґрунтований конкретними чинниками. Переклад варто здійснювати з оригінальних текстів, беручи до уваги, безумовно, слов'янський текст, а також напрацювання попередників у цій галузі.

Висновки. Редагуючи, перекладаючи або створюючи сьогодні літургійні тексти, варто уникати як штучної слов'янської архаїзації, так і нерозумного українськомовного пуризму, пам'ятаючи, що ми маємо багатовікову лінгвістичну традицію в літургійній сфері. Варто також зважати на спосіб виконання літургійних текстів: спів або богослужбовий речитатив.

Ключові слова: переклад, лексико-семантичне поле "милість", слов'янізми, літургійна традиція.

Вступ

Тема становлення української богословської термінології не є новою для вітчизняної науки. Ще у 1990-х рр. було проведено серію фахових конференцій, присвячених цій проблемі², упродовж останніх двох десятиліть було захищено не одну дисертацію (Пуряєва Н. В., Осінчук Ю. В., Попович Н. М., Бібла С. В. та ін.) і надруковано багато наукових статей, у яких автори тим чи іншим чином торкаються проблеми становлення й розвитку сучасної української богословської термінології. О. В. Кожушний (Кожушний, 2023) звертає увагу на особливості створення греко-слов'яно-українського словника богословської термінології, що активно використовується у богослужбових текстах, на лексикон грецьких неперекладностей, теологічний і літургійний понятійний апарат, який було свого часу перекладено слов'янською мовою й освячено багатовіковим використанням, а також на роль слов'янізмів, які забарвлюють літургійне мовлення з художньо-стилістичного погляду, під час створення нових літургійних текстів і нових перекладів. Однак ця тема залишається надзвичайно актуальною та вимагає продовження її обговорення. Тож у фокусі дослідження – декілька спільнокореневих слов'янських лексем, які

свідомо ігноруються деякими перекладачами у процесі фахової роботи.

"Щедрий, щедроти, ущедрити", "милосердний, милосердя, змилосердитися" – саме так пропонують перекладати ці слов'янізми в сучасних літургійних текстах, виданих Православною церквою України. Відповідаючи адептам такого перекладу, зауважимо, що він подекуди обґрунтований, можливий, а іноді й надзвичайно доречний. Однак не конче необхідний, щоби зловживати ним на шкоду літургійному мовленню, ігноруючи або "не дочитуючи" греко-латино-слов'яно-українські словники й обмежуючи вираження лексико-семантичного поля "милість" ("співчуття", "лагідність", "милосердя", "щедрість" тощо) лише однією або двома лексемами. Давайте послідовно розглянемо це питання, зазирнувши у відповідні словники й деякі богослужбові тексти, а саме світільничні, ранкові і голововклонні молитви зі Службеника, виданого ПЦУ у 2021 р., а також "Молитви Амвросія єпископа Медіоланського пресвітера, які готуються до служіння Божественної Літургії"³.

Об'єктом дослідження є особливості перекладу літургійних текстів сучасною літературною українською мовою. Предметом дослідження – лексико-семантичне

¹ Автор послідовно вживає прикметник "літургійний", як похідний від назви богословської науки, що всебічно вивчає християнське церковне богослужіння – "літургію". Натомість прикметник "літургійний" походить від назви найважливішого християнського богослужіння – "літургії". Паралельне вживання цих прикметників у богословських текстах залишається дискусійним питанням. Цікавою і змістовною з цього приводу є стаття Дидик-Меуш Г. (2000). До питання про вживання слів "літургійний" і "літургійний". *Єдиними устами* 4, 72–80.

² Окремо варто відзначити діяльність Інституту богословської термінології та перекладів Львівської богословської академії, який ще у травні 1998 р. провів Всеукраїнську наукову конференцію "Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій". Матеріали цієї конференції містять понад 30 статей, серед яких дослідження Петрович Л. (Петрович Л., 1998), Бабич Н. (Бабич, 1998) і Петрович М. (Петрович М., 1998) особливо близькі до теми нашої наукової розвідки.

³ Досить суперечливий переклад цього тексту українською мовою з церковнослов'янської наводиться в Молитвослові, виданому православним видавництвом "Благодатний вогонь" (Молитвослов, 2021, с. 513–519). Ось лише одна фраза: "Навчи нас молитися того, що сам Ти вислуховуєш, і те, чого просять, милостиво сповняєш" (Молитвослов, 2021, с. 517).

поле "милість", яке аналізується на прикладі багатьох літургійних текстів.

Методи

У роботі використано такі методи дослідження: спостереження над мовним матеріалом, аналіз і синтез (для обґрунтування теоретичних положень), а також прийоми компонентного (для вивчення структури певних лексем), лінгвостилістичного (для з'ясування стилістичних функцій лексем зазначеного семантичного поля) і контекстуального (з'ясування значення лексем у текстовому оточенні) аналізу.

Результати

Свою одноманітність у перекладі наведених вище лексем українською мовою нове видання Службника пояснює й обґрунтовує так: "Так, церковнослов'янське слово "щедроты" (еквівалент грецького οἰκτιρμός "співчуття, співстраждання") у попередніх українських виданнях Службника перекладалося як "щедроты" або "щедрість", у цьому ж виданні воно виправлене на "милосердя" (таке значення дає словник церковнослов'янської мови свящ. Г. Дьяченка (Дьяченко, 1993, с. 838) і так перекладено, наприклад, сербською мовою)" (Службник, 2021, с. 291). Відразу зауважмо: якщо орієнтуватися на висловлену думку, то чому ж тоді ігноруються лексеми "співстраждання" і "співчуття"? Лише тому, що так перекладено сербською? А як тоді бути зі змістовним прикметником "щедрий" і з дієсловом "ущедрити"? Невже лексему "щедроты", під якою розуміються (а виважений аналіз словникових статей це доводить) "щедрі дари Божої милості, співчуття, співстраждання, ласки і милосердя", можна просто відкинути, як непотрібний слов'янізм? Цікаво, що одним із критеріїв перекладу нове видання зазначає саме "збереження вживання церковнослов'янських слів, які увійшли в українську богослужбову традицію (таких, як "еси"¹, "Приснодіва" тощо)" (Службник, 2021, с. 291). Вважаємо, що лексема "щедроты" у зазначеному вище розумінні повинна входити до переліку цих слів і розумно та виважено вживатися.

У словниках і службниках надзвичайно багата на синоніми та синонімічні ряди давньогрецька мова пропонує декілька актуальних для нас лексем зі значенням "милість", "милостиня", "співстраждання", "жаль", "співчуття" і "милосердя". Серед них найбільш частотно вживані іменники – οἰκτιρμός, ἐλεημοσύνη, ἔλεος, прикметники – ἐλεήμων, οἰκτιρμων, дієслова – ἐλέειν та οἰκτεῖρω. Цікаво, що в жодній лексемі не знаходимо кореневої морфемі "карді-" ("серце"), а варіант перекладу "милосердя" подається у словникових статтях останнім, тобто, не є прямим². У словнику Григорія Дьяченка лексема "милосердя" взагалі відсутня, наявні ж "милосердъ" і "милость" походять, відповідно, від прикметника οἰκτιρμων та іменника ἔλεος (Дьяченко, 1993, с. 305). Проте маємо в цьому ж словнику (Дьяченко, 1993, с. 771, 838) інші слов'янські лексеми, які найбільш повно

відображали грецький оригінал: "ущедряю", "щедрота", "щедрий", "щедрю". Відповідно, "ущедрити" (грец. οἰκτεῖρω) – "зглянутися", "змилюватися", "змилосердитися", "щедро нагородити"; "щедрота" (особливо у множині, як це маємо в оригіналі від грец. οἰκτιρμός) – "милість", "щедре подаяння", "милосердя"; "щедрий" (грец. οἰκτιρμων або συμπαθης) – "співчутливий" або "співчувальний" тощо.

Отже, незалежно від того, які з вищезазначених грецьких лексем використовуються в мові оригіналу, можемо перекладати їх багатьма українськими синонімічними відповідниками, щоправда, орієнтуючись на пряме значення слова. Під час перекладу варто уникати тавтології, як, наприклад, у відомому виголосі: "Милістю і милосердям..." (Службник, 2021, с. 61), а також нерозумного застосування принципу одноманітності, де лексема "милосердя" безпідставно замінює інші варіанти перекладу. Пам'ятаймо, що літургічну мову варто розглядати не лише з погляду смислового наповнення, а й з художньо-стилістичного боку.

Спробуємо визначити, які саме грецькі лексеми із зазначеного вище лексико-семантичного поля вживаються в оригінальних текстах аналізованих молитов, як вони перекладаються слов'янською і як можуть відтворюватися українською. Скористаймося офіційним грецьким ієратиконом видання 2017 р. (*Ієратикон*, 2017, с. 14–17; 54–60), Службником слов'янською мовою видання 1991 р. у двох частинах (Службник, 1991, с. 6–12; 40–52; 589–596), а також вже згаданим Службником українською мовою (Службник, 2021, с. 5–10; 39–49).

Уже у першій фразі *першої* світильної молитви вживається прикметник οἰκτιρμων, який слов'янською мовою перекладається "щедрий", а в новому перекладі українською "милосердний". У першому рядку цієї давньої молитви маємо явище поетичного паралелізму, яке часто зустрічається в біблійній поезії та є однією з її характерних ознак³. Творець цього тексту не просто називає Господа "щедрим і милостивим" – у наступній фразі він акцентує увагу на цих характеристиках, збільшуючи їх: "довготерпеливий і многомилостивий". В оригіналі – чотири різні лексеми, в українському перекладі – тавтологія "милосердний і милостивий". З огляду на те, що фраза "щедрий і милостивий" є справді усталеним висловом, пропонується її зберегти. Тоді переклад виглядатиме так: "Господи, щедрий і милостивий, довготерпеливий і многомилостивий". На цьому прикладі можна побачити, що вибір певної лексеми може, а іноді й повинен бути обґрунтований, а не просто зумовлений уподобаннями редактора-перекладача.

У *другій* молитві зустрічаємо лексему ἐπιείκεια "поблажливість", яку перекладають як "милість", хоча слово "поблажливість" має своє конотаційне забарвлення і відповідне контекстуальне протиставлення: "не суди нас у суворості" – "вчини з нами з поблажливості". Проте

¹ Особливості вживання дієслова-зв'язки "еси" детально проаналізовано у статті О. В. Кожушного, де, зокрема зазначено: "Окремо слід згадати про парадигму відмінювання у Praesens indicativi activi багатостраждального дієслова *быти*, яке для багатьох є своєрідним маркером "церковного" стилю мовлення. Де це "еси" лише не використовують, намагаючись таким чином "слов'янізувати" текст! Хоча, якщо робити це виважено й обґрунтовано, то використання різних форм цього дієслова-зв'язки може стати у пригоді і посприяти становленню метрико-мелодійного орнаменту богослужбового мовлення. Наприклад, доречним є вживання "еси" при стягнених формах прикметників: "благословен еси", "Свят, Свят, Свят еси Боже наш". І навпаки, використовуючи повну форму прикметника, цього дієслова варто уникати: "благословенний Ти", "святий Ти" тощо" (Кожушний, 2023, с. 103). До того ж, вживання "еси" може бути доречним в усталених й освячених богослужбовою традицією фразах, на зразок наведеної вище: "Свят, Свят, Свят еси Боже наш". Натомість у Молитві Господній вживання "еси" може бути варіативним: для багатьох вірян і священнослужителів є принциповим наступний початок зазначеної Молитви: "Отче наш, що еси на небесах...", хоча в таких випадках можуть і повинні бути варіанти.

² На відміну від латинської мови, де в лексемі misericordia "милосердя" присутній відповідний корінь (miser, a, um + cor, cordis).

³ Про це, зокрема, див. (Desnitsky, 2007).

варіант "але вчини з нами з милості (ласки, милосердя) Твоєї" є також прийнятним.

У **третьій** молитві використовується лексема *ἔλεος*, яка доречно перекладається як "милість" у фразі "надіємось на милість Твою".

З метою уникнення тавтології фразу "помяни щедроти Твоя і милость Твою" (тут вживаються лексеми *οἰκτιρμός* у множині та *ἔλεος*) з **п'ятої** молитви краще перекласти "згадай про співчуття Твоє і про милість Твою". Множина символізує тут не поодинокі прояви Божої благодаті, а свідчить саме про її рясну і постійну дію на людину.

У **сьомій** молитві маємо лексему *εὐσπλαγχνία* "твердість", "мужність", яка в мові Нового Завіту набула нового значення: "співчуття", "милосердя", "благосердя" або "добросердя", "добродушність" (слов. "благоутробие"). "Приносити молитви і благання Твоєму милосердю..." – ось у цій фразі лексема "милосердя" досить доречно. Щоправда, якщо тут вживати її, то в наступній фразі – *ἐν ἔλεει ἐπίσκεψαι* (букв. "в милості споглянь") – можна вжити прислівник "ласкаво": "ласкаво споглянь".

Головovквovнна молитва на вечірні містить лексему *ἔλεος*, яку перекладають як "милість" (Службник, 2021, с. 138), що не викликає заперечень.

У **першій** ранній молитві також вживаються лексеми *οἰκτιρμός* у множині та *ἔλεος*, які відповідно перекладаються у фразах "благаємо милосердя Твоє" і "сподіваються від Тебе багатой милості". З огляду на те, що вони в різних частинах розгорнутого речення, тавтології тут не відчувається.

У **четвертій** молитві маємо усталену фразу "по множеству щедрот (οἰκτιρμός) Твоих", яка вживається у 50-му псалмі, а також в багатьох інших літургічних текстах. Пропонується такий її переклад: "з безмежного милосердя Твого". Наприкінці також маємо усталену пару *ἔλεος* – "милість". Цікаво, що грецький оригінал містить інший виголос, який, на відміну від слов'янського перекладу, логічно завершує молитву. Швидше за все, це – помилка переписувачів. Виголос з оригіналу: "Щоб завжди, спасаючись душею і тілом, ми безбоязно славили дивне і благословенне ім'я Твоє, Отця, і Сина, і Святого Духа, нині і повсякчас, і на віки віків. Амінь". Слов'янський варіант, окрім цього речення, продовжує: "Бо Ти є Бог милості, щедрот і людинолюбності, і Тобі славу возсилаємо...". До речі, саме такий переклад цього виголосу (з лексемою "щедроти") пропонується використовувати в літургічній практиці. Це стосується й деяких інших подібних виголосів, які містять тавтологію "милістю і милосердям": "Милістю і щедротами, і людинолюбністю..."; "Благодаттю, щедротами і людинолюбністю..."¹. А от у виголосі молитви на благаєній ектенії після Херувимської пісні лексема "щедроти" досить слушно може бути замінена словом "милосердя", як це маємо в українському Службнику (Службник, 2021, с. 138). Однак повернімося до ранніх молитов. У четвертій молитві варто виправити виголос згідно із грецьким оригіналом.

У **п'ятій** молитві знову вживаються лексеми *οἰκτιρμός* у множині (двічі) та *ἔλεος*, які відповідно перекладаються у фразах "Тобі молимося, призиваючи милість Твою і співчуття Твоє" та "всім нам пошли

щедроти Твої". Так можна уникнути повторів, поглибити зміст й урізноманітнити поетичне мовлення, розумно використовуючи слов'янізм.

У **десятій** молитві міститься усталена фраза "з безмежного милосердя Твого", про яку йшлося раніше, а також виголос "Милістю і щедротами, і людинолюбністю...", про який йшлося вище.

У **дванадцятій** молитві вживається лексема *εὐσπλαγχνία* (слов. "благоутробие"), яку пропонується перекласти тут як "благосердя".

У **головovквovнній** ранній молитві аналізовані нами лексеми відсутні, але привертає увагу виголос: "Бо Тобі належить милувати і спасати нас, Боже наш...". Вважаємо, що такий варіант цього виголосу більш виправданий з погляду синтаксису української мови, ніж буквальний переклад грецької конструкції: "Твоє бо є, щоб милувати і спасати нас...".

А зараз розгляньмо переклад "Молитви святого Амвросія єпископа Медіоланського пресвітерам, які готуються до служіння Божественної Літургії", оригінальний латинський текст якої міститься у сімнадцятому томі патрології Міня² (Ambrosius, 1845, col. 0751–0755). Для аналізу вживання лексики лексико-семантичного поля "милість" довелося орієнтуватися на оригінал, а також на відомий слов'янський варіант (Службник, 1991, с. 589–596), здійснити новий український переклад, оскільки, як уже зазначалось, надрукований в одному з видавництв ПЦУ варіант є досить суперечливим³.

"...nullis meis meritis, sed sola dignatione *miseri cordiae* tuae" "не по заслугах моїх, але через єдине милосердя Твоє" (Ambrosius, 1845, col. 0751C). У слов'янському варіанті молитви *miseri cordia* перекладається як "милість". Пропонується прямий переклад: "милосердя".

"...per *gratiam* tuam..." "з *благодати* Твоєї" (Ambrosius, 1845, col. 0751C). За всієї багатозначності лексеми *gratia* її переклад у біблійному контексті – "благодать".

"Scio, et vere scio, et ipsum *pietati* tuae confiteor" "Знаю я, і дійсно знаю, і це *благосердю* Твоєму сповідую" (Ambrosius, 1845, col. 0753B). Так в поетичному мовленні можна перекласти *pietas*.

"Si dignaris *propitius* intueri" "якщо удостоїш *прихильно* споглянути" (Ambrosius, 1845, col. 0753C). У слов'янському тексті *propitius* перекладено як "милостивно". Пропонується – "прихильно".

"Tu enim *misereris* omnium" "бо Ти, Господи, *жалієш* усіх" (Ambrosius, 1845, col. 0753D). У слов'янському тексті *misereris* знову перекладено як "милуєши".

Наступна фраза, де використовується лексема "щедроти", слов'янською звучить "ни утробы щедрот Твоих затвори от нас, Господи", а українською, відповідно, "утробы милосердя Твого не закривай від нас, Господи", в оригіналі – "neque multitudinem *viscerum* tuorum super nos contineas" (Ambrosius, 1845, col. 0753D). Виділене слово *viscus* (gen.pl. *viscerum*) тут варто розуміти не як "утроба" у прямому або переносному значенні, а як "надбання (Боже)", тобто, все те, чим Бог володіє і, відповідно, може обдарувати людину. "І не позбав нас безлічі

¹ Хоча тут можливі варіанти

² Наведені у виданні дві молитви вимагають окремого дослідження. Тут обмежуємося лише аналізом лексики лексико-семантичного поля "милість".

³ Post factum складається враження, що наявний слов'янський переклад, можливо, і здійснено з оригіналу, однак подальше переписування тексту спричинило появу в ньому помилок і неточностей. Ба більше, окремі місця слов'янського тексту не відповідають оригіналу; це може свідчити про те, що перекладачі або орієнтувалися на вже змінений кимось текст, або проявили літургічну творчість, не до кінця зрозумівши оригінал. Через це місцями текст, як казав у подібних випадках Феофан Затворник, досить "темний".

щедрих дарів¹ Твоїх" – такий варіант перекладу застосовується для кращої передачі суті оригіналу.

У фразі "In *miserationibus* tuis multis" (Ambrosius, 1845, col. 0753D) – "но в *щедротах* Твоих многих" – "у безмежних *милостях* Твоїх" є протиставлення: *in justificationibus* – *sed in miserationibus*. Вважаємо, у перекладі краще зберегти, по-перше, множину і, по-друге, латинський синтаксис цього речення. Щодо лексеми *miseratio* – "жаль", "співчуття", то краще обрати наведений варіант.

"Et ignem sancti Spiritus in nobis *clementer* accende" (Ambrosius, 1845, col. 0753D) "і вогонь Святого Твого Духа в нас *лагідно* запали". "І вогнем спопели" – такий переклад не відповідає оригіналу. Лексеми *clementer* і *clementia* (Ambrosius, 1845, col. 0754A) перекладаються слов'янською "*милостивне*" і "*щедроты*", які пропонуються у відповідному контексті перекласти так: "*лагідно* запали" і "молитовно просимо *ласки* Твоєї".

Щоб завершити аналіз, до наведених лексем із відповідною семантикою залишається додати лише прислівники *placide ac benigne* (Ambrosius, 1845, col. 0753C) – "милостиво і благоприємно". У нашому перекладі: "...щоб *милостиво і благоприємно* прийняв Ти з рук моїх жертву...".

Дискусія і висновки

Якими б лексичними одиницями не було представлене семантичне поле "милість" у давньогрецькій, латинській і слов'янській мовах, в українській завжди знайдуться для них відповідники, які допоможуть більш точно передати оригінал, уникнути тавтології, урізноманітнити мову літургічних творів і забарвити її з художньо-стилістичного погляду. Вибір певної лексеми може, а іноді й повинен аргументуватися конкретними чинниками. Переклад варто здійснювати з оригінальних текстів, беручи до уваги, безумовно, слов'янський текст, а також напрацювання попередників у цій галузі.

Редагуючи, перекладаючи або створюючи нині літургічні тексти, варто уникати як штучної слов'янської архаїзації, так і нерозумного українськомовного пуризму, пам'ятаючи, що ми маємо багатовікову лінгвістичну традицію в літургічній сфері. Слід також зважати на спосіб виконання літургічних текстів: спів або богослужбовий речитатив.

Список використаних джерел

- Бабич, Н. (1998). Проблеми терміновживання і термінотворення в сучасному конфесійному стилі. У М. Петрович (Ред.), *Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій* (с. 161–168). ЛБА, Інститут богословської термінології та перекладів.
- Дидик-Меуш, Г. (2000). До питання про вживання слів "літургічний" та "літургічний". *Єдиними устами*, 4, 72–80.
- Дьяченко, Г., свящ. (1993). *Полный церковно-славянский словарь*. Издательский отдел МП.

Oleh KOZHUSHNYI, PhD (Philol.), PhD (Theology), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-5104-3161

e-mail: olorch@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

Кожушний, О., прот. (2023). Про деякі передумови розв'язання проблеми перекладу та створення літургічних текстів сучасною українською літературною мовою: а posteriori. *Труди Київської православної богословської академії*, 23(195), 97–107.

Молитовник православний. (2021). Благодатний вогонь.

Петрович, Л. (1998). До питання церковнослов'янствів в українській богословській термінології. У М. Петрович (Ред.), *Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій* (с. 97–107). ЛБА, Інститут богословської термінології та перекладів.

Петрович, М. (1998). Христове воплощення чи втілення? (До методології усталення богословської термінології). У М. Петрович (Ред.), *Сучасна українська богословська термінологія: від історичних традицій до нових концепцій* (с. 233–243). ЛБА, Інститут богословської термінології та перекладів.

Служебник. (2021). Частина перша. Синодальне видавничо-просвітницьке управління ПЦУ.

Служебник. (1991). В двух частях. Издательский отдел МП.

Ambrosius Mediolanensis. (1845). *Precatio prima*. In praeparatione ad Missam. *Patrologia Latina*, 17, 0751–0755.

Desnitsky, A. S. (2007). *Classifying Biblical Parallelism*. Institute for Bible Translation. https://www.academia.edu/3093655/Classifying_Biblical_Parallelism

Ἑρατκόv. (2017). "Ἐκδοσις Ἰ". Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

References

Ambrosius Mediolanensis. (1845). *Precatio prima*. In praeparatione ad Missam. *Patrologia Latina*, 17, 0751–0755 [in Latin].

An Orthodox Prayer Book. (2021). *Blagodatnyj vagon* [in Ukrainian].

Babych, N. (1998). Problems of term usage and term creation in modern confessional style. In M. Petrovych (Ed.), *Modern Ukrainian theological terminology: from historical traditions to new concepts* (p. 161–168). LTA, Institute of Theological Terminology and Translations [in Ukrainian].

Desnitsky, A. S. (2007). *Classifying Biblical Parallelism*. Institute for Bible Translation. https://www.academia.edu/3093655/Classifying_Biblical_Parallelism

Dyachenko, G., Rev. (1993). *Full Church Slavonic Dictionary*. Publishing Department of MP [in Church Slavonic].

Dydyk-Meush, H. (2000). On the Question of the Use of the Words "Liturhiinyi" and "Liturhichnyi". *Yedynymy ustamy*, 4, 72–80 [in Ukrainian].

Ἑρατκόv. (2017). "Ἐκδοσις Ἰ". Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος [in Greek].

Kozhushnyi, O., Rev. (2023). About Some Prerequisites for Solving the Problem on the Translation and Creation of Liturgical Texts in Modern Literary Ukrainian Language: a posteriori. *Trudy KPBA*, 23 (195), 97–107 [in Ukrainian].

Petrovych, L. (1998). On the issue of Church Slavonicisms in Ukrainian theological terminology. In M. Petrovych (Ed.), *Modern Ukrainian theological terminology: from historical traditions to new concepts* (p. 97–107). LTA, Institute of Theological Terminology and Translations [in Ukrainian].

Petrovych, M. (1998). Christ's incarnation or embodiment? (Towards a methodology for establishing theological terminology). In M. Petrovych (Ed.), *Modern Ukrainian theological terminology: from historical traditions to new concepts* (p. 223–243). LTA, Institute of Theological Terminology and Translations [in Ukrainian].

Service-Book. (2021). Part I. Synodal Publishing and Educational Department of the OCU [in Ukrainian].

Service-Book. (1991). In two parts. Publishing Department of MP [in Church Slavonic].

Отримано редакцією журналу/ Received: 20.12.24

Прорецензовано/ Revised: 02.02.25

Схвалено до друку/ Accepted: 18.03.25

"SHCHEDRYI, SHCHEDROTY, USHCHEDRY" OR SOME PECULIARITIES OF TRANSLATION OF LITURGICAL TEXTS

Background. The linguistic and theological scientific investigation is devoted to certain aspects of the translation of liturgical texts into the modern literary Ukrainian language. In particular, the use of cognate Slavic lexemes, which are deliberately ignored by some translators in the process of professional work, namely "shchedryi, shchedroty, ushchedry" and "myloserdnyi, myloserdia, zmyloserdytysia", is analyzed.

Methods. The following research methods were used in the work: observation of linguistic material, analysis and synthesis (to substantiate theoretical propositions), as well as the techniques of componential (to study the structure of certain lexemes), linguostylistic (to clarify the stylistic functions of lexemes of the specified semantic field) and contextual (to clarify the meaning of lexemes in the textual environment) analysis.

Results. Based on the analysis of cognate Slavic lexemes of the lexical-semantic field "mercy" on the material of liturgical texts (Prayers of Light and Morning prayers from the Greek Hieratikon, as well as "Prayers of Ambrose of Milan to the Presbyters Preparing to Serve the Liturgy"), it is proven that no matter what lexical units the semantic field "mercy" is represented by in ancient Greek, Latin and Slavic languages, in Ukrainian there will always be equivalents for them that will help to convey the original more accurately, avoid tautology, diversify the language of liturgical

¹ Букв.: "безліч щедрот Твоїх". Тут лексема "щедроты" як "щедрі Божі дари" виявляється дуже доречною.

works, and color it from an artistic and stylistic point of view. The choice of a certain lexeme when translating can, and sometimes should, be determined and justified by specific factors. Translation should be carried out from the original texts, taking into account, of course, the Slavic text, as well as the achievements of predecessors in this field.

C o n c l u s i o n s . *In conclusion, it is noted that when editing, translating or creating liturgical texts today, one should avoid both artificial Slavic archaization and unreasonable Ukrainian-language purism, remembering that we have a centuries-old linguistic tradition in the liturgical sphere. One should also remember the method of performing liturgical texts: singing or liturgical recitative.*

K e y w o r d s : *translation, lexical-semantic field "mercy", Slavisms, liturgical tradition.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.